

Б. О. Тустанівський,
к. е. н., викладач кафедри філософії та економічної теорії,
Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка

ТРАНСАТЛАНТИЧНА ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ: ПОТЕНЦІАЛ ТА ОЧІКУВАНІ ЕФЕКТИ

B. Tustanivskyi,
Ph.D., lecturer of the Department of Philosophy and economics,
Ternopil National Pedagogical University named after V. Hnatiuk

TRANSATLANTIC FREE TRADE AREA: POTENTIAL AND EXPECTED EFFECTS

Досліджується стан зовнішньоторговельних відносин між США та ЄС, подаються прогнози очікуваних ефектів від укладення угоди про створення трансатлантичної зони вільної торгівлі, наводяться результати екстраполяції основних економічних показників США та ЄС в умовах трансатлантичної ЗВТ, оцінюється її потенціал за товарними групами із урахуванням високої та низької цінової еластичності, узагальнюється потенційний приріст обсягів торгівлі США та ЄС в умовах дії нульових тарифів.

Investigate the state of trade relations between the U.S. and the EU, submitted forecasts of expected effects of the agreement on creation of transatlantic free trade area, presents the results extrapolation of basic economic indicators U.S. and the EU in terms of transatlantic FTA evaluated its potential for commodity groups taking into account the high and low price elasticity summarizes the potential growth of U.S. trade with the EU in terms of the zero tariffs.

Ключові слова: система, зовнішньоторговельні відносини, США, ЄС, трансатлантична зона вільної торгівлі, торговельні тарифи, нетарифне регулювання.

Key words: foreign trade relations, U.S., EU, transatlantic free trade area, trade tariffs, non-tariff regulation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Економічні процеси в світі протягом усієї своєї історії формувалися навколо Європи та Сполучених Штатів Америки. Окрім лідерства за масштабами виробництва і торгівлі, вони слугували орієнтирами розвитку і співпраці для світової спільноти; стояли біля витоків глобальних політичних та економічних інститутів. Сьогодні, в умовах сповільнення глобалізаційних, інтеграційних та лібералізаційних процесів, які були головними інструментами бурхливого розвитку кінця ХХ — початку ХХІ ст., від США та ЄС чекають нових ініціатив, спрямованих на пошук нових напрямків розвитку світової економіки. Однією із таких ініціатив, яка все частіше обговорюється в наукових колах і займає важливе місце в політичних переговорах між США та ЄС є ідея створення трансатлантичної зони вільної торгівлі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед основних праць, присвячених розрахунку та прогнозуванню потенційних ефектів від поглиблення співпраці між США та ЄС у форматі зони вільної торгівлі, відмітимо напрацювання європейських та американських науковців Г. Еріксона (G. Erixon) у співпраці із Г. Пенелтом (G. Pehnelt) [1] і М. Бауером (M. Bauer) [3], Д. Гемілтона (D. Hamilton) та Дж. Куїнлана (J. Quinlan) [2], К. Бердена (K. Berden) [4], Р. Ейєрна (R. Ahearn) [6], а також українського вченого О. Шниркова [5].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є аргументування потенціалу поглиблення зовнішньоторговельної співпраці між США та ЄС створенням трансатлантичної зони вільної торгівлі завдяки комплексному оцінюванню перспектив її розвитку

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Провівши ґрунтовне дослідження літературних та електронних джерел трансатлантичних зовнішньоторговельних відносин, ми відзначили брак якісних прогнозів та експертних оцінок потенційних ефектів щодо створення зони вільної торгівлі між США та ЄС. Така ситуація свідчить про те, що ідея настільки глибокої лібералізації торгівлі між США та ЄС на даний час все ще не сприймається як реальний напрям підвищення макроекономічних показників, а піддається тривалим дискусіям, покликаним не стільки з'ясувати її доцільність, скільки підготувати ґрунт для цілеспрямованого обговорення. Не зважаючи на існування цілого ряду трансатлантичних торговельних та економічних інституцій, організацій та установ, метою яких є сприяння інтеграції між трансатлантичними партнерами, процес формування зони вільної торгівлі між ними знаходиться на первинних етапах, покликаних напрацювати емпіричну базу для пізніших більш інтенсивних дій.

Формування трансатлантичної зони вільної торгівлі, хоча і виглядає досить привабливим, все ж не має спільної позиції ні в економічному, ні в політичному середовищі, оскільки на урядовому рівні значною мірою керуються не потенційними економічними та суспільно-політичними вигодами, а посилюються на діючий рівень тарифів між США та ЄС, який для США становить 4,8 % (4 % на імпорт промисловий товарів і 9 % на сільськогосподарську продукцію) та 7 % для ЄС (4 % і 18 % відповідно) [1].

Тарифи на сільськогосподарську продукцію є значно вищими з обох сторін. Високий рівень тарифів у трансатлантичних торгових відносинах є характерним для таких продуктів, як молочні та інші сільськогосподарські продукти, тютюнові вироби, напої та деякі види текстилю (табл. 1).

Оцінюючи перспективи трансатлантичної зони вільної торгівлі найбільш проблемними передбачаються переговори щодо видів продукції, наведених у таблиці 1, а також стосовно послуг. Слід враховувати специфіку послуг, обумовлену їх природою, з якої випливають труднощі переважно нетарифного характеру. Сільськогосподарська продукція та послуги часто "виносяться" за рамки потенційної трансатлантичної угоди, хоча саме по них і передбачається досягнення основного ефекту у випадку успішного завершення переговорів, особливо зважаючи на те, що втрати при взаємних поступках очікуються приблизно однаковими з обох сторін.

У цілому ж, типові прогнозовані ефекти, очікувані від підписання угоди про створення трансатлантичної зони вільної торгівлі подані в таблиці 2.

Як бачимо, позиції авторів у більшості випадків збігаються. Усі вони передбачають незначне зростання показників обсягів ВВП, в тому числі на душу населення, зростання доходів, приріст експорту та імпорту. Ці індикатори мають мультиплікативний вплив на зайнятість населення, рівень доходів домогосподарств тощо. У таких умовах навіть частковий успіх може мати значний позитивний ефект для робочих місць, торгівлі та інвестицій, що є особливо актуальним на сьогодні.

Аналіз ключових показників, за якими передбачається приріст внаслідок створення трансатлантичної зони вільної торгівлі дозволив, на основі регресійного аналізу, виділити тренди їх розвитку, встановити зв'язок між динамікою економічних показників ВВП та обсягів товарообігу і часовим параметром і сформувані, на основі цього, прогноз до 2016 р. З метою врахування не тільки екстраполяційних чинників, але й чинників потенційного зростання показників за рахунок створення трансатлантичної зони вільної торгівлі, у формулу лінійного рівняння регресії було включено корегуючий показник E (%) — потенційний ефект згідно з таблицею

Таблиця 1. Види продукції США та ЄС із найвищими зваженими тарифами, %

Види продукції	США	ЄС	США до ЄС, + -
Молочні продукти, яйця, мед і т.д.	12,1	19,6	-7,5
Текстильні вироби, крім трикотажних машинного чи ручного в'язання	11,1	15,2	-4,1
Текстильні вироби, трикотажні машинного чи ручного в'язання	12,0	13,7	-1,7
Текстильні тканини, трикотажні машинного чи ручного в'язання	10,3	11,3	-1
Істівні овочі	11,0	6,0	5

Джерело: сформовано автором на основі [1].

2, виражений у відсотках, внаслідок чого рівняння набуло вигляду:

$$y = a + bx + E(\%),$$

Розрахунки прогнозних значень подано в табл. 3.

Як бачимо, результати прогнозу є вагомими (середньоквадратичне відхилення не менше 0,919). У результаті було отримано показники, які засвідчили існування суттєвого приросту ВВП та зовнішньоторговельних оборотів. ВВП США протягом чотирьох наступних років зростатиме на 218,7 — 234,6 млрд дол. США, що у сумі складе 906,6 млрд дол. США. Для ЄС аналогічний показник буде меншим — 78,4 — 84,1 млрд дол. протягом п'яти років і 325,0 млрд у сумі. Зворотна ситуація із ростом обсягу взаємного експорту — для ЄС цей показник додатково зростатиме на 69,4 — 77,0 млрд дол. щороку і 292,7 млрд дол. США в сумі за п'ять років, у той час, як для США аналогічні показники становитимуть 49,3 — 54,0 млрд дол. та 206,6 млрд дол. США.

Деяко осторонь у плані оцінки потенційних переваг від запровадження нульових тарифів чи їх відміни стоїть сфера послуг. Лібералізація в таких галузях, як ринки капіталу, авіапослуги, медичне обслуговування, послуги зв'язку та ін. забезпечить величезний економічний імпульс розвитку економіки та зміцнення трансатлантичної глобальної конкурентоспроможності обох сторін Атлантики. За даними дослідження, проведеного Голландським центром Eсоgуs, зниження тарифів на послуги на 75% принесе майже 13,9 млрд дол. США щорічно в ЄС і 5,6 млрд дол. в США [4].

Враховуючи той факт, що ЄС та США, характеризуються значним обсягом внутрішньогалузевої торгівлі, динамічні переваги зони вільної торгівлі між ЄС і США передбачаються ще вищими, оскільки, коли більша частина торгівлі є внутрішньогалузевою, то її лібералізація призводить до розширення експорту та імпорту в тому ж секторі, і в обох регіонах. Саме тому побоювання щодо зростання безробіття та аутсорсингу праці в цих секторах не мають причин справдитися, а зайнятість може навіть збільшитися в обох регіонах [1].

Таблиця 2. Типові прогнозовані ефекти від формування зони вільної торгівлі між США та ЄС

Автори	Прогнозовані ефекти
Д. Гемілтон (D. Hamilton) Дж. Куїнлан (J. Quinlan) [2] Ф. Еріксон (F. Erixon), М. Бауер (M. Bauer) [3]	Створення трансатлантичної зони вільної торгівлі зумовить: - щорічне зростання ВВП в ЄС – до 0,48%, в США – до 1,48%; - зростання доходів у розмірі до 89 млрд дол. США для країн ЄС і 87 млрд дол. для США; - приріст експорту з ЄС на 18%, а із США – на 17%
К.Берден (K. Berden) [4]	Скасування тарифів на товари, скорочення правил і бар'єрів для взаємних інвестицій зумовить підвищення показника ВВП на душу населення до 3,5% по обидві сторони Атлантики
О.І. Шнирков [5].	Формування трансатлантичної міжрегіональної зони вільної торгівлі призведе до збільшення в ЄС рівня доходу на душу населення на 3,5%
Р. Ейєрн (R. Ahearn) [6]	За умови взаємного скасування тарифів на торгівлю експорт товарів з ЄС до США може зрости до 69 млрд дол. у вартісному вираженні (18%), а експорт з США до ЄС може вирости до 53 млрд дол. (17%). З точки зору зростання ВВП, економіка ЄС може отримати від 58 млрд дол. США до 85 млрд дол. США, а економіка США від 59 до 82 млрд дол. США

Джерело: сформовано автором на основі [2; 3; 4; 5; 6].

Таблиця 3. Екстраполяційний прогноз динаміки ВВП і розмірів експорту товарів між США та ЄС, скорегований на значення експертної оцінки потенціалу створення трансатлантичної зони вільної торгівлі, млрд дол. США

Показники	2013	2014	2015	2016	Вираз рівняння лінійної регресії	Середньо-квадратичне відхилення (R ²)
Розмір ВВП США, млн дол. США	14779,2	15136,9	15494,7	15852,4	$y = 705503,7x + 357,7x_1$	0,969
після створення трансатлантичної ЗВТ*	14998,0	15361,0	15724,0	16087,0	$y = 705503,7x + 1357,7x_1, 1,48\%$	
різниця	218,7	224,0	229,3	234,6	-	-
Розмір ВВП ЄС, млн дол. США	16325,7	16724,9	17124,2	17523,4	$y = 787556,7x + 309,2x_1$	0,919
після створення трансатлантичної ЗВТ*	16404,1	16805,2	17206,4	17607,5	$y = 787556,7x + 1309,2x_1, 0,48\%$	-
різниця	78,4	80,3	82,2	84,1	-	-
Обсяг експорту США до ЄС, млн дол. США	273,9	282,6	291,3	300,0	$y = 17268673,0x + 8714,6x_1$	0,990
після створення трансатлантичної ЗВТ*	323,2	333,4	343,7	354,0	$y = 17268673,0x + 8714,6x_1 + 18\%$	-
різниця	49,3	50,9	52,4	54,0	-	-
Обсяг експорту ЄС до США, млн дол. США	408,2	423,0	437,9	452,8	$y = 29513265,4x + 14864,1x_1$	0,991
після створення трансатлантичної ЗВТ*	477,6	494,9	512,3	529,7	$y = 29513265,4x + 14864,1x_1 - 17\%$	-
різниця	69,4	71,9	74,4	77,0	-	-

* із врахуванням ефектів, розрахованих [2; 3; 4; 5; 6].

Джерело: UNCTADstat: <http://www.unctadstat.unctad.org>

З метою більш глибокого обґрунтування очікуваних ефектів від скасування тарифів у взаємній торгівлі між США та ЄС ми використали дослідження європейських вчених Г. Еріксона (G. Ericson) та Г. Пенелта (G. Pehnelt), які розрахували потенційне збільшення обсягу імпорту

між партнерами по різних товарних групах із врахуванням цінової еластичності [1] (табл. 4).

Для розрахунку двостороннього приросту імпорту товарів за рахунок відміни імпортного мита вони застосували наступну формулу:

Таблиця 4. Потенційний приріст обсягів торгівлі між США та ЄС в умовах дії нульових тарифів за товарними групами на основі даних 2011 р., млн євро

Товарна група	Приріст експорту із США (назва еластичність)	Приріст імпорту в США (назва еластичність)	Приріст експорту із ЄС (назва еластичність)	Приріст імпорту в ЄС (назва еластичність)	Питома вага від загального приросту експорту та імпорту США, %	Питома вага від загального приросту експорту та імпорту ЄС, %	Різниця між питомою вагою загального приросту торгівлі США та ЄС
1	2	3	4	5	6	7	8
Тварини і продукція тваринного походження	10,0	27,2	33,2	83,0	0,4	0,7	-0,3
Продукція рослинного походження	22,8	57,1	13,1	32,6	0,9	0,3	0,6
Продукти харчування	87,0	217,6	133,3	333,3	3,4	2,8	0,6
Мінерали та продукти їх переробки	263,4	658,6	911,1	2277,8	10,3	19,4	-9,1
Хімічні речовини та суміші галузі промисловості	426,8	1066,9	659,0	1617,6	16,7	14,0	2,7
Пластмасові та гумові вироби	222,1	555,3	150,7	376,7	8,7	3,2	5,5
Шкіри та хутра	11,6	29,0	42,0	105,0	0,5	0,9	-0,4
Деревина та лісоматеріал	3,0	7,6	13,0	32,5	0,1	0,3	-0,2
Текстиль	75,7	189,2	242,3	605,8	3,0	5,1	-2,2
Вузли та головні убори	3,2	7,9	55,8	139,5	0,1	1,2	-1,1
Камінь і скло	108,6	271,4	212,7	531,8	4,2	4,5	-0,3
Метали	373,6	684,1	371,0	807,4	10,7	6,8	3,9
Машини та електротовари	623,8	1559,4	1067,8	2669,5	24,4	22,7	1,7
Транспорт	214,9	537,4	573,9	1434,8	8,4	12,2	-3,8
Комплексні товари	206,3	515,8	275,7	689,1	8,1	5,9	2,2
Інші	3,1	7,8	1,8	4,4	0,1	0,0	0,1
Всього	2558,9	6392,3	4706,3	11765,8	100,0	100,0	-

Джерело: розраховано автором на основі [1].

Таблиця 5. Узагальнений потенційний приріст обсягів торгівлі між США та ЄС в умовах дії нульових тарифів за двома сценаріями на основі даних 2011 р., млн євро

Країна	Сценарій із низькою ціновою еластичністю	Сценарій із високою ціновою еластичністю
ЄС-27	4706,3	11765,8
США	2556,9	6392,3
Разом	7263,2	18158,0

Джерело: розраховано автором на основі [1].

$$IC_{i,n} = at_{i,n} \times \epsilon_{i,n} \times qIM_{i,n},$$

де IC — додатковий створений імпорт (import creation) товару n в країні i ; at — застосовувані адвалерні тарифи на товару n в країні i ; ϵ — цінова еластичність імпорту товару n в країні i ; qIM — обсяг імпорту товару n в країні i .

Як бачимо, за умови досить низької еластичності імпортової ціни в ЄС загальний статичний приріст щорічного експорту із США в ЄС-27 становитиме понад 2,5 млрд євро, або близько 1,5 %. Приріст щорічного експорту із ЄС в США в цьому ж сценарії складе більше 4,7 млрд євро, або приблизно 1,95 %. У сценарії з високою еластичністю імпортової ціни, приріст експорту із США, складе близько 6,4 млрд євро, або 3,8 %. Приріст експорту з ЄС в США очікується в розмірі 11,7 млрд євро або 4,9 %. Узагальнені показники по обох сценаріях складуть 7,2—18,2 млрд євро або 12,5 млрд євро в середньому (табл. 5).

Секторальний аналіз потенційних вигод засвідчив, що у секторах економіки із діючими високими тарифами збільшення торговельних потоків буде суттєвішим у порівнянні із секторами, де тарифи й без того є дуже низькими. Окрім того, значні ефекти очікуються у найінтенсивніших секторах, що характеризуються найбільшими обсягами, це торгівля машинами та електротоварами, хімічними речовинами та продукцією суміжних галузей, металами та їхніми сплавами, мінералами та продуктами їх переробки. Відмітимо також, що для кожної сторони структура проросту також потенційно відрізнятиметься. Так, для ЄС найбільший приріст спостерігатиметься у торгівлі мінералами та продуктами їх переробки, а також транспортними засобами. Для США — у торгівлі пластмасами та гумовими виробами, а також металами.

ВИСНОВКИ

Таким чином, аналіз існуючого рівня розвитку торгівлі між США та ЄС, а також прогнозування основних економічних параметрів за умови створення трансатлантичної зони вільної торгівлі, підтвердили її економічну доцільність. В умовах досягнення двосторонніх домовленостей зона вільної торгівлі сприятиме отриманню значного економічного ефекту як для США, так і для ЄС, що підтверджено даними екстраполяційного прогнозу обсягів ВВП та взаємної торгівлі, розрахованими на основі рівнянь регресії та скоригованих на показники прогнозованих експертами ефектів. Значні позитивні ефекти очікуються у внутрішньо секторальній торгівлі та торгівлі послугами.

Література:

1. Erixon G. A. New Trade Agenda for Transatlantic Economic Cooperation. [Електронний ресурс] / G. Erixon, G. Pehnelt. — ECIPE Working Paper. — № 09/2009. Режим доступу: — <http://www.ecipe.org/publications/ecipe-working-papers/a-new-trade-agenda-for-transatlantic-economic-cooperation/PDF>
2. Hamilton D.S. The Transatlantic Economy 2011: Annual Survey of Jobs, Trade and Investment between the United States and Europe. [Електронний ресурс] / Daniel S. Hamilton, Joseph P. Quinlan. — [Washington, DC: Center for Transatlantic Relations, 2011]. — Режим доступу: http://transatlantic.sais-jhu.edu/publications/books/Transatlantic_Economy_2011/te_2011.pdf

/transatlantic.sais-jhu.edu/publications/books/Transatlantic_Economy_2011/te_2011.pdf

3. Erixon F.A. Transatlantic Zero Agreement: Estimating the Gains from Transatlantic Free Trade in Goods [Електронний ресурс] / F. Erixon, M. Bauer. — ECIPE occasional Paper No. 4/2010 (Brussels: ECIPE, 2010). Режим доступу: — <http://www.ecipe.org/publications/a-transatlantic-zero-agreement-estimating-the-gains-from-transatlantic-free-trade-in-goods>

4. Berden K. The Impact of Free Trade Agreements in the OECD: The Impact of an EU-US FTA, EU-Japan FTA and EU-Australia/New Zealand FTA [Електронний ресурс] / K. Berden et. al, (Rotterdam, Ecorys, 2009). Режим доступу: — <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2010/03/08/report-the-impact-of-free-trade-agreements-in-the-oecd-the-impact-of-an-eu-us-fta-eu-japan-fta-and-eu-australia-new-zealand-fta.html>

5. Шнырков О.И. Закономерности формирования зон свободной торговли в мировой экономике // Актуальные проблемы міжнар. відносин. — 2003. — Вип. 42 (Ч. I). — С. 192—195.

6. Ahearn R. J. US-EU Trade and Economic Relations [Електронний ресурс] / R. J. Ahearn // Key Policy Issues for the 112th Congress. — February 17, 2011. Режим доступу: — www.fas.org/sgp/crs/row/R41652.pdf

7. Hamilton D. S. Shoulder to Shoulder: Forging a Strategic U.S.-EU Partnership [Електронний ресурс] / Lead authors Daniel S. Hamilton, Frances G. Burwell // Policy Paper, Atlantic Council of the United States, April 2007. — Режим доступу: http://transatlantic.sais-jhu.edu/publications/books/us-eu_report_final.pdf

References:

1. Erixon, G. and Pehnelt, G. (2009), "New Trade Agenda for Transatlantic Economic Cooperation", ECIPE Working Paper. [Online], vol. 09, available at: <http://www.ecipe.org/publications/ecipe-working-papers/a-new-trade-agenda-for-transatlantic-economic-cooperation/> (Accessed 29 Sept 2013).

2. Hamilton, D. and Quinlan, J. (2011), "The Transatlantic Economy 2011: Annual Survey of Jobs, Trade and Investment between the United States and Europe", Washington, DC: Center for Transatlantic Relations, [Online], available at: http://transatlantic.sais-jhu.edu/publications/books/Transatlantic_Economy_2011/te_2011.pdf (Accessed 29 Sept 2013).

3. Erixon, F. and Bauer, M. (2010), "Transatlantic Zero Agreement: Estimating the Gains from Transatlantic Free Trade in Goods", ECIPE occasional paper, [Online], vol. 4, available at: <http://www.ecipe.org/publications/a-transatlantic-zero-agreement-estimating-the-gains-from-transatlantic-free-trade-in-goods> (Accessed 29 Sept 2013).

4. Berden, K. et. al (2009), "The Impact of Free Trade Agreements in the OECD: The Impact of an EU-US FTA, EU-Japan FTA and EU-Australia/New Zealand FTA", Rotterdam, Ecorys, [Online], available at: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2010/03/08/report-the-impact-of-free-trade-agreements-in-the-oecd-the-impact-of-an-eu-us-fta-eu-japan-fta-and-eu-australia-new-zealand-fta.html> (Accessed 29 Sept 2013).

5. Shnyrkov, O. Y. (2003), "Regularities of the formation of free trade areas in the world economy", Aktualni problemy mizhnar. vidnosyn, vol. 42, pp. 192—195.

6. Ahearn, R. (2011), "US-EU Trade and Economic Relations", Key Policy Issues for the 112th Congress, [Online], available at: www.fas.org/sgp/crs/row/R41652.pdf (Accessed 29 Sept 2013).

7. Hamilton, D. and Burwell, F. (2007), "Shoulder to Shoulder: Forging a Strategic U.S.-EU Partnership", Policy Paper, Atlantic Council of the United States, [Online], available at: http://transatlantic.sais-jhu.edu/publications/books/us-eu_report_final.pdf (Accessed 29 Sept 2013).

Стаття надійшла до редакції 22.10.2013 р.